

„Mi együtt állunk és együtt bukunk, együtt élünk és együtt halunk”

(Herder és a nemzeti lét summája)

Fekete Gyula emlékére

Magyarországon Johann Gottfried Herder minden bizonnyal a legismertebb német filozófusok közé tartozik. Nem mintha oly sokan volnának, akik bármelyik művét is kézbe vették, de annyit mindenesetre hallottak róla: ő volt az, aki megjövendölte, hogy a magyarság rövidesen eltűnik, elsüllyed a népek tengerében, s a magyarok országa a térképekről is letörlődik. Az 1791-ben nyomtatásban megjelent „herderi jóslat” a reformkor kezdetén, a nemzeti felemelkedés évtizedeiben mint valamiféle újszerű Damoklesz-kard lebegett legjobbaink feje felett, s egy-egy politikai vereség vagy erkölcsi kudarc a kétségbeesés szikráit csiholta ki Kölcsey vagy az amúgy is rémekkel birkózó Vörösmarty lelkéből. Ma már tudjuk (főként Dümmerth Dezső kutatása nyomán), Herder téves adatokra, hamis forrásokra alapozta feltevését. A nemzetféltés ennek ellenére akkor is időszzerű volt. Egy századdal korábban, a *Török áfium ellen való orvosságán* is ez az aggodalom volt az ihletője. Sőt mondhatnám azt is, hogy ez a féltő tiltakozás – amit Zrínyi így fogalmazott meg: *Ne bántsd a magyart!* – volt századokon keresztül egyik bábája, ösztönzője az egyetemes magyar irodalomnak.

Hogy is hangzott annak idején Herder riadalmat keltő jóslatnak tekintett megállapítása? Az *Eszmék az emberiség történetének filozófiájáról* című történetfilozófiai munkájában minden magyarelles támadó él nélkül, a teljes objektivitás (és hitelesség) tudatában regisztrálja, hogy a finnugor törzsből a nagy hódítók, a szlávok és a germánok gyűrűjében egyetlen nép maradt fenn, mégpedig a magyar. A következőkben a „kalandozások” néven emlegetett hadjárataikat ismerteti, melyeknek során a magyarok „szégyenletes hadisarc megfizetésére kényszerítették a német császárt”. Majd a pestis és a „Svábföldön, Vesztfáliában elszenvedett súlyos vereségeik folytán a Német Birodalom megmenekedett tőlük, sőt maga Magyarország is apostoli birodalommá vált. Most szlávok, németek, vlachok (oláhok) és más népek közt az ország lakosainak kisebbik részét alkotják, és évszázadok múltán talán a nyelvüket is alig lehet majd megtalálni.”

Ha Mohács után nem veszítjük el szuverenitásunkat, ha nap mint nap nem éreztük volna a Habsburg Birodalom törekvését, hogy egyszerű tartománnyá vagy grófsággá degradálja a Magyar Királyságot, akkor az ilyesféle jóslatokat úgy rázzuk le magunkról, mint kutya a vizet. Levert szabadságharcaink, a politikai harcot kísérő bebörtönzések, az aljas udvari praktikák azonban egy pillanatra sem hagyták feledtetni kiszolgáltatottságunkat. A nemzethalál víziója ezekből táplálkozott, ezek idézték fel a *Szózat* látomását a nagy halott teme-

téséről, ahol a Herder emlegette „hódítók” is részvétkönnyet hullatnak a sírba zuhanóért.

Ma már tudjuk, Világos és Arad után, a kétségbeesés vermében, az örület határán Vörösmarty is tudta, hogy a nemzethalálban nincs semmi színpadiaság, és a halottat részvét helyett legfeljebb a közömbösség vagy a hatalmasok cinkos összekacsintása kíséri.

A herderi jóslat napjainkban már történeti kuriózum, múzeumi tárlók üvege alatt fakult dokumentum. Helyébe az egyre ijesztőbb demográfiai adatok vészjósló, évről évre megisméltendő adatai léptek. Minden évben egy-egy kisváros törlődik le Magyarország képzeletbeli demográfiai térképéről. És minden megye tovább. Szó sincs vérben álló országról, gyászkönnyülte embermilliókról. A nemzethalál egészen más díszletek közt zajlik, a szürke érdektelenség színpadán, s a terrorizmus elleni harcról jóval több szó esik, a globalizmusról nem is beszélve.

A kimondhatatlan hosszú, sorvasztó kommunista diktatúra idején – mikor kevésen múltott, hogy névlegesen birtokolt nemzeti különállásunkat is elvesztve a Nagy Birodalom egyik tartományává züllünk – nem sok remény volt a gyógyulásra. Most azonban a kettős rendszerváltozást követően, korlátozott szuverenitásunkat visszaszerezve le kell számolnunk az illúziókkal és szembe kell néznünk a statisztikai adatokban megfogalmazott valósággal. A félreértések elkerülésére, a népfogyásban jelentkező erkölcsi jellegű betegségekre gondolok. Mindenekelőtt a gócokat kell felismernünk, azt kell világosan látnunk, hogy a betegség hol támad, hol kell megerősítenünk „állásainkat”, s akkor a védekezés sem reménytelen.

A második, súlyosbított trianoni békeszerződés aláírásakor, 1947 februárjában Ravasz László, a magyar református egyház rövidesen elhallgattatott püspöke úgy érezte, hogy az ország másodszeri megcsonkításával az *élet vagy halál mezsgyéjére* került a nemzet, s választania kell. A hatvanhárom évvel ezelőtt a Magyar Rádióban elmondott rádió-előadás számunkra nem csupán a betegség döbbenetes leírása, jóval több annál. Úgy is lehet, sőt kell olvasnunk Ravasz László írását, mint gyógyulást hozó, tette serkentő, reménységgel teli kulturális, életmentő erkölcsi programot.

„Ki ne emlékeznék Hamlet dán királyfi híres monológjára, amely így kezdődik: *Lenni vagy nem lenni; kérdések kérdése*. Szívet szorító kérdés megállni az élet és halál közötti határon és várni az elkövetkezőt: az életet vagy a halált.

Ilyen szívet szorító pillanatot élt át a magyar nemzet akkor, amikor 1947. február 10-én aláírta a békeszerződést. Mi következik ebből? Élet vagy halál? Kérdések kérdése!

Most eldől, lesz-e még magyar nemzet a világon vagy pedig megindul az az óriási felszámolás, amit a történelem *nemzethalálnak* nevez. Az ilyen nemzethalál fokozatos szétesésben szokott megnyilvánulni. Először megbénul az a nagy erkölcsi és szellemi erő, amely egy történelmileg adott népcsoportot *nemzetté* szervez, azaz öntudatos, szabad akaratú, tiszteletet parancsoló kollektív személyiséggé. Azután meglazulnak azok a lelki kapcsolatok, amelyek egy ország lakóit a *nép* élő egységébe fűzik. Az emberek nem vállalják a népükkel való közösség terheit, nem értékelik ennek a közösségnek becsét,

nem gyönyörködnek önnön népük jellemző vonásaiban s nem élnek a néplélek teremtette életformák áldásaival. Ajkukon megromlik a nyelv muzsikája, gyermekálmaik költészetéből elszáll a népköltészet vadgalambja, nem telik kedvük a nép hasznos vagy mulatságos alkotásaiban. Utolsó lépés az, amikor szegyenkezve hordozza nemzeti és népi jellegét s legfőbb célja, hogy mások is elfelejtsék és ő is elfelejtse. *Ha teherképpen és szegyenkezve hordozzuk azt, hogy magyarok vagyunk, a nemzethalált semmi fel nem tartóztathatja.*

A nemzeti lét kérdése a mindenkori nemzedékre nézve az *egyéni lét* kérdése is. Ha maga a nemzet beteg, hiába dolgoznak a polgárai; ha a közélet megromlott, a békétlenség átmegegy a társadalom minden porcikájába; ha a közéletet erkölcsi kór pusztítja, megromlik az egyesek erkölcsi érzéke is. Az emberek egyre kevesebbet dolgoznak, aki dolgozik is, hiába dolgozik. Az emberek nem segítik, hanem akadályozzák egymást, s mindenki mindenkinek ellenségévé, áldozatává vagy cinkosává válik.

Minden egyéni kérdésünk összetorlódik a nemzeti lét kérdésében, s a szerint igazodik, hogy Magyarország az élet kapuján lép-e át, vagy a halál kapuján. Mi együtt állunk és együtt esünk, együtt élünk és együtt halunk, mert egyetlenegy élő alkotás vagyunk Isten kezében: a fazék csak a maga egészében fazék, a részeiben már haszontalan cserép.

A nemzeti lét kérdése erkölcsi kérdés. Erkölcsi kérdés a *gazdasági élet*, mert függ a munkától, a fogyasztástól, a megbízhatóságtól; a szorgalom, becsület, egyszerűség megannyi erkölcsi tulajdonság. Erkölcsi kérdés a *helyes politika* is, mert igazságérettől, jóakarattól, megbízhatóságtól, szerénységtől és becsületérzéstől függ. Egészen erkölcsi kérdés a *nevelés* kérdése, az a nagy játszma, hogy az új nemzedék különb legyen, mint mi.

Az erkölcsi kérdés *Isten-kérdés*. Nincs ezen a földön semmiféle szenvedély, ihletés, amelyik erősebb lenne, mint amelyet az élő Isten személyes hatása ad.

Az Isten-kérdés a *Krisztus-kérdés*. Jézus Krisztusban a vele való élet közössége által termi meg szívem azt az engedelmességet, amelyben Isten törvénye élethivatásommá, parancsa rendeltetésemmé válik. Olyan rendeltetésemmé, amelynek betöltésével érzem magam a legszabadabbnak, legegényibbnek és legboldogabbnak."

Mert ne felejtjük el – a *nemzeti lét summája* ez –, mi együtt állunk és együtt bukunk, és ha hiszünk benne, együtt lépünk át az élet kapuján.

Albert Gábor